

Očima ekonomů

Volný trh a bezhlavý rytíř: co mají společného?

FRANTIŠEK SVOBODA

Požádáte-li náhodně vybraného dospělého, aby Vám popsal vzhled bezhlavého rytíře, bude zcela jistě schopen vytvořit precizní, až naturalistický popis tohoto ducha. Jeho líčení bude v zásadních bodech odpovídat popisu mnoha jiných lidí, jimž byla položena stejná otázka. Lze například předpokládat všeobecnou shodu v tom, že se jedná o figuru nesoucí hlavu pod paží, oblečenou v nesoučasném oděvu vyjadřujícím šlechtický stav. Na další položenou otázku, zda ho viděli či zda bezhlavý rytíř existuje, všichni přičetní dotazovaní nepochybně odpoví, že nikoliv. V realitě se s ním neseškáté. Jakkoliv mohli mít v minulosti konkrétní jednotlivci dojem, že bezhlavý rytíř existuje, a toto své přesvědčení vyjádřili konkrétní představou, dnes už považujeme za jisté, že bezhlavý rytíř neexistuje. Zůstal jen pojem, který straší a děsí pouze ve výkladech těch průvodců po hradech či zámcích, kteří kapitoly z historie a dějin umění považují za málo zábavné nebo nedostatečně poučné.

Podobně se někteří významní ekonomové v historii domnívali, že existuje něco, co nazvali volným trhem. Při bližším zkoumání tohoto sousloví však lze zjistit, že vypovídá daleko více o povaze ekonomické vědy než o světě kolem nás. Tato skutečnost, která byla důsledkem záliby ekonomie v teoretických modelech, ovlivnila a dosud ovlivňuje směřování celé ekonomie. Navzdory tomu, že základním požadavkem ekonomie je zkoumání světa takového, jaký je, usadil se v ekonomii pojem volný trh a pojmy s ním související jako nenapadnutelné axiomy.

Volný trh a státní intervence

Není ke cti ekonomie, že s pojmem volného trhu, který je úhelným kamenem neoklasického ekonomického myšlení, nakládá velmi volně. Tento pojem bývá většinou spojován s heslem *laissez faire*, kterým mělo být vyjádřeno nezasahování státu do fungování hospodářského mechanismu. Tato zásada byla dávana k dobru v rámci sporů, jak a zda vůbec může státní intervence zlepšit fungování volného trhu, jen málokdy však byla aplikována na zformování takové teorie, která by se pokusila pozitivně vymezit trhy ideální a zároveň reálné, která by jasně vymezila roli státu či jiných institucí. Pokusy tohoto druhu v závislosti na míře důsledného promýšlení hesla *laissez faire* oscilují pak mezi vymezením státu jako nočního hlídače a mezi názory hraničícími s anarchokapitalismem (Hoppe, 2006).

Z druhé strany názorové barikády přistupovali k problému volného trhu také zastánci zásahů do ekonomiky, kteří zase poměrně volně nakládali s pojmem státní intervence. Kdyby se pokusili nejprve jasně definovat tento pojem, došli by možná k jiným závěrům. Protože však tyto kritikové neoliberálního diskurzu nepovažovali jeho východiska za problémová, pokoušeli se překonat ho vytvářením modelů, které by ospravedlnily státní intervenci. Tím však přistoupili na pravidla hry, která jsou natolik specifická, že něco takového nemožňují. Jejich vysvětlení vedená konceptem externalit a tržních selhání nebyla přesvědčivá a jsou doposud předmětem sporů. Chceme-li tedy přistoupit k analýze veřejného sektoru, musíme si nejprve vyjasnit vzájemné vztahy reálných trhů a státu. Je nutné uvědomit si slabiny pozitivní ekonomie, jejíž závěry nás odvádějí od reality lidského jednání, které vychází především z normativních pozic.

Pokud chceme zkoumat trhy takové, jaké jsou, nemůžeme se věnovat trhům, které „nikdy nikdo neviděl a o jejichž existenci nikdy nikdo neslyšel“¹. Můžeme se ptát, jak přesně lze definovat *volný trh* a vzápětí si můžeme položit otázku, zda existují objektivní kritéria pro vymezení *státní intervence*, protože tentýž zásah státu může být považován v jedné společnosti za intervenci v jejím negativním významu, v jiné však nikoliv (nebo v jedné společnosti v různém čase).

Realita trhů jasně ukazuje, že pojem volný, resp. neregulovaný trh je pojmem dobově podmíněným a zároveň závislým na institucionálním rámci, který představuje určitou soustavu hodnot obecně sdílených společností. Např. zákaz dětské práce ve vyspělých zemích považuje jen málo lidí za státní intervenci omezující fungování volného trhu², zatímco v mnoha zemích třetího světa je tento pohled dosud uplatňován. Je to proto, že „ve vyspělých zemích má právo dětí nedřít se přednost před právem výrobců zaměstnat toho, koho považují za nejvýhodnějšího“ (Chang 2002, str. 543). V důsledku toho zákaz práce dětí už není ve vyspělých státech legitimním subjektem politické debaty. Naproti tomu v rozvojových zemích takto postavené právo dětí není všeobecně přijímáno a státní zákaz dětské práce je považován za takové omezení volného trhu, jehož dopad na ekonomiku je závažnou otázkou v politické debatě.

Stejný argument může být použit na otázku otroctví. Je obtížné, ne-li nemožné představit si tržní mechanismus, jež potlačuje tuto instituci. V době, kdy byl trh s otroky jednou z integrálních součástí mezinárodního obchodu, spadala i tato činnost v rámci teze o zušlechťujícím vlivu trhu pod pojem *le doux commerce*³, který v té době představoval ty nejlepší vlastnosti tržního mechanismu, jenž měl sám o sobě zušlechťovat účastníky trhu⁴.

1 Parafraze výroku N. Machiaveliho, který se původně vztahoval ke studiu státu. Idea dokonalých trhů však může působit stejně přesvědčivě jako Platonova Ústava.

2 Výjimkou potvrzující pravidlo je M. Rothbard (Rothbard 2001, str. 141).

3 Jako ospravedlnění se objevil např. i názor, že z tohoto řádu vyplývá i výhodnost pro otroky, a to díky „poznání pravého Boha a křesťanského náboženství, kterého se jim dostává jako svého druhu odškodnění za ztrátu jejich svobody“. Srov. Hirsman 2000, str. 63.

Ve společnostech, ve kterých právo na vlastnictví sebe sama není akceptováno, může být státní zákaz otroctví považován jako státní intervence snižující efektivnost tržního mechanismu⁵. Oproti tomu ve společnostech, kde je akceptováno právo na svobodu člověka, není takový zákaz chápán jako něco, co narušuje hladký chod trhu⁶.

Jako další příklad se nabízí opatření na ochranu životního prostředí, která byla v době svého zavedení ve vyspělých zemích velmi kritizována jako neoprávněný zásah do osobní svobody a svobody obchodu (např. limity emisí z továren, limity emisí automobilů atd.). Dnes však v těchto zemích jsou tato omezení vnímána jen vzácně jako intervenční, neboť občané nyní upřednostňují právo na čisté životní prostředí před právem zvolit technologii produkce a spotřeby (výrobní technologie, typ automobilu). Málomkdo proto řekne, že automobilový trh v jejich zemi není volný, protože je omezen regulacemi a technickými normami. Někteří exportéři z rozvojových zemí to však mohou chápat jako neviditelnou obchodní bariéru, která narušuje fungování volného trhu. Podobným problémem mohou být i technické normy.

V příkladech tohoto typu by se dalo pokračovat i dále, mají však společné jedno: definice volného trhu závisí na tom, *jaká práva a povinnosti jsou považována za legitimní a jaké vzájemné vztahy mezi těmito právy a povinnostmi jsou přijímány členy společnosti*.

Chceme-li tudíž určit, zda lze označit daný trh jako volný či nikoliv, musíme vycházet nejen z pozice legitimacy struktury základních práv a povinností účastníků daného trhu, ale také z práv a povinností těch, kteří nejsou účastníky daného trhu, avšak jsou ovlivněni externalitami. Definice volného trhu tedy není tak jednoduchá, jak se zdá, což ve svých důsledcích ztěžuje i diskusi o tom, zda trhy selhávají a zda je může státní intervence učinit více efektivními. Teprve když si uvědomíme politické vymezení struktury práv a povinností, které podpírá tržní vztahy, pak diskuse o roli státu dostane smysl.

4 *Commerce ... softens and polishes the manners of men.* (Hirschman 1982, str. 1464-5).

5 Prokázání ekonomické výhodnosti otroctví vyneslo v r. 1993 Nobelovu cenu Robertu W. Fogelovi, který také konstatoval, že zánik otroctví nebyl zapříčiněn ekonomickou neefektivností, ale politickým rozhodnutím.

6 Otázku otroctví řeší neoliberální přístupy tak, že odmítají jakékoliv násilí proti majetku i proti člověku (v dnešní době, nebylo tomu tak vždy). Nedokážou však sestavit mechanismus, jakým způsobem zrušení otroctví dosáhnout, pokud už jednou existuje. Kromě toho princip ne-agrese je dosti obecný a není jasná hranice, za kterou už o agresii (či intervenci) nelze hovořit.

Tržní selhání

Pojem tržní selhání je bohužel užíván valnou většinou ekonomů, z nichž každý s tímto pojmem zachází trochu jinak. Z hlediska pojmové přesnosti by bylo vhodné užívat spíše pojem *tržní nedokonalosti*, protože tento pojem s sebou nenese významové posuny, na rozdíl od pojmu tržních selhání. Pojem tržního selhání je totiž automaticky spojován s nutností nápravy, zatímco pojem tržní nedokonalosti pouze konstatuje, že ač je trh nevhodnějším nástrojem koordinace hospodářství, není prost určitých nedostatků.

Podstatou problému tržního selhání/nedokonalosti je tedy situace, kdy trh nepracuje tak, jak se od něj očekává. Položme si však otázku: Co od ideálního trhu očekáváme?

Obvyklý učebnicový přístup ztotožňuje ideální trh s trhem dokonalé konkurence neoklasické ekonomie. Nicméně neoklasická teorie trhu je pouze jednou z více různých teorií trhu; existují i jiné pohledy na trh a společnost. Jeden a týž trh může být nahlížen v jedné teorii jako selhávající, zatímco pro jiné bude trhem normálně fungujícím. Jako zvláště křiklavý příklad rozdílných stanovisek k řádnému fungování trhu lze zmínit, že někteří považují za selhání trhu mechanismus distribuce majetku ve společnosti⁷. Stát pak, veden vlastní koncepcí spravedlnosti, tuto distribuci upravuje. Proti tomu však neoliberalní přístup ve fungování tržního mechanismu žádné selhání nevidí, neboť v jeho pojetí není úkolem trhu snižovat rozdíly v příjmech.

Jako další, sofistikovanější příklad rozporu v nahlížení na ideální fungování trhu, mohou posloužit trhy nedokonalé konkurence, které neoklasická ekonomie považuje za selhání trhu, na rozdíl od J. Schumpetera. Ten existenci nedokonale konkurenčních trhů shledává jako nevyhnutelnou a zároveň konstatuje, že takovéto trhy podporují technologickou inovaci a tím i růst ekonomiky⁸.

Z toho plyne, že nedokonale konkurenční trh, který je typickým příkladem tržního selhání v neoklasickém rámci; je v pojetí Schumpeterově nutným, nezbytným rysem dynamické ekonomiky. A naopak platí, že trh dokonalý v neoliberalním smyslu je z hlediska Schumpeterova selhávající, neboť dokonalá

7 Tento přístup doposud přetrvává v učebnicích veřejné ekonomie, srov. Jackson, Brown (2003, str. 48). Krátká, avšak kompaktní kritika tohoto přístupu se však běžně nalézá už v textech základního kurzu ekonomie – viz např. Fuchs (1995, str. 76).

8 Schumpeter se domníval, že hybnou silou ekonomiky je inovace. Aby však podnikatel, který inovaci zamýšlí, byl motivován k jejímu zavedení, musí po určitou dobu docílovat mimořádného zisku, plynoucího z (časově omezeného) monopolního ovládnutí dané inovace. Tímto způsobem se Schumpeter dostává ke svému tvrzení, že koncept dokonalé konkurence není slučitelný s inovačním procesem. Na dokonale konkurenčním trhu (v neoklasickém pojetí), kde je dokonalá informovanost a kde jsou nulové náklady proniknutí na trh, by nikdo neinvestoval, protože každá inovace by byla okamžitě imitována ostatními a nepřinesla by svému průvodci žádný mimořádný zisk. Z toho Schumpeter vyvozuje, že inovační proces může probíhat jen na nedokonale konkurenčních trzích.

informovanost vládnoucí na tomto trhu vede k okamžitému rozšíření nové technologie, a tedy k okamžitému rozptýlení monopolního (mimořádného) zisku, takže podnikatelé nejsou motivováni k inovacím a vytváření nových znalostí a nového bohatství.

Pokud tedy chceme hovořit o tržních selháních, měli bychom nejprve určit, co očekáváme od trhu fungujícího. Teprve potom můžeme přesně vymezit pojem tržní selhání, který však s největší pravděpodobností nebude svým obsahem totožný s ostatními. Hovoříme-li tedy o tržních selháních a chceme-li být srozumitelní, měli bychom uvést, z jakých stanovisek vycházíme⁹.

Nicméně lze konstatovat, že otázka selhávání trhu je závažnějším problémem spíše pro neoklasické ekonomy než kupříkladu pro institucionální ekonomy. Neoklasická ekonomie je ve své podstatě ekonomii trhu, či spíše ekonomii směny. Pro neoklasické ekonomy, pro které je trh podstatou ekonomie, platí, že selhání trhu je selháním ekonomie. Najde se samozřejmě mnoho neoklasických ekonomů, kteří problém nedokonalostí řeší konstatováním, že tržní selhání se neděje často a že ve srovnání s možností vládního selhání je obvykle lepší žít s nedokonalě fungujícími trhy než se pokoušet o státní zásahy. Pro tento přístup je totiž charakteristické, že jedinou alternativou, která je uvažována (a v závěru odmítnuta) je státní intervence. Neoklasická ekonomie nezná žádné zprostředkující instituce nebo organizace a nedokáže je začlenit do svého schématu. V jejím světě existují firmy pouze jako *produkční funkce*, nikoliv jako *produkční instituce*. Jiné instituce utvářející moderní tržní ekonomiku (např. asociace výrobců, neformální síť podnikatelů, odbory atd.) figurují v podstatě jako překážky zabraňující správnému fungování trhu.

Oproti neoklasikům se třeba institucionalisté pojmem tržního selhání zabývají jen okrajově, neboť vycházejí z faktu, že kromě trhu a státních zásahů existuje řada jiných institucí, jejichž prostřednictvím můžeme uspořádat své ekonomické aktivity. Jinak řečeno, v okamžiku, kdy velká část ekonomických interakcí je vedena uvnitř organizací, a ne mezi nimi prostřednictvím trhu, pak fakt, že některé trhy selhávají (z neoklasického hlediska), nehraje velkou roli ve výkonu ekonomiky jako celku.

Například moderní ekonomiky, v nichž se vyskytují ve velké míře oligopol, jsou často velmi úspěšné, vytvářejí vysoký růst produktivity práce a v důsledku toho vysoký životní standard. Tento výstup je možný díky úspěchu organizací moderního obchodu, které jsou schopny koordinovat velmi složité komplex dělby práce – tam, kde neoklasici vidí tržní selhání, institucionální ekonomové vidí *organizační úspěch* (srov. Chang 2002, str. 547).

9 Podobně může být ošemetné hovořit o vládním selhání, neboť i zde bude záležet na výchozích, z nichž budeme jednání vlády analyzovat. Teoretici veřejné ekonomie možná dělají chybu, když se ekonomickými argumenty snaží ospravedlnit politicky motivované zásahy do fungování trhů. Jednodušší je využít opačnou kauzalitu – z politických, etických či náboženských argumentů vychází motivace pro různé varianty uspořádání našich ekonomických aktivit. Ekonomické argumenty mohou tyto změny podpořit, nejsou však primární.

Smyslem této kapitoly nebylo dokázat, že tržní selhání, resp. nedokonalosti neexistují, jako spíše zdůraznit, že trh je pouze jednou z mnoha institucí, jež vytváří to, co dnes alternativně nazýváme tržní ekonomikou či kapitalismem. Kapitalistický systém je vytvářen z velkého množství institucí, zahrnující trhy jako instituce směny, firmy jako instituce produkce, stát jako tvůrce a regulátora institucí, upravující jejich vzájemné vztahy, a jiné neformální instituce jako např. společenské konvence. Proto může být poněkud zjednodušující zaměřovat se pouze na trh a jeho nedokonalosti, protože tímto způsobem ztratíme ze zřetele velkou část ekonomického systému a soustředíme se na jednu dílčí, byť důležitou část.

Předpoklad primátu trhu

Jedním ze základních předpokladů týkajících se povahy trhu a státu v neoliberální ekonomii je předpoklad nadřazenosti trhu – předpoklad „na počátku byl trh“. V tomto pojetí je stát stejně jako jiné netržní instituce nahlížen jako lidmi vytvořená náhrada, která se objevuje teprve v případě, že selhání trhu se stává neúnosné. Typickým příkladem tohoto předpokladu je smluvní odvození původu státu¹⁰. V tomto pojetí se stát vyvinul z kolektivní akce jako smluvní řešení problému poskytování veřejných statků práva a pořádku, zvláště pak bezpečnosti soukromého vlastnictví, které je nezbytné pro správné fungování trhu. Tento pohled tedy vysvětluje existenci státu jako svého druhu tržní reakci na určité nedokonalosti trhu.

Není účelem této podkapitoly přít se o to, zda dříve existovala pravidla směny, či pravidla upravující soužití jednotlivců v rámci širší společnosti, jakkoliv lze argumentovat ve prospěch druhého tvrzení. Byl by to spor podobný tomu, zda byla dříve slepice či vejce. Smyslem tohoto oddílu je spíše zpochybnit samozřejmost axiomu primátu trhu pomocí některých historických paralel.

Existují historické argumenty dokazující, že na počátku nebyl trh. Lidstvo po dlouhé období žilo ve fázi samozásobitelství, k němuž teprve později přistoupila barterová směna. Tržní principy byly (a mohly být) do světa uvedeny teprve poté, co vznikla pravidla upravující vztahy mezi lidmi.¹¹

Až do vzestupu kapitalismu nebyl trh významnou institucí lidského života (srov. Chang 2002, str. 548) a např. v přístupu k půdě jako základnímu výrob-

10 Příkladem může být. John Locke a jeho teorie společenské smlouvy. Přirozený stav, ve kterém lidé žijí soukromým vlastnictvím, dědictvím a obchodem, je nezbytné upevnit smlouvou, která by zajistila jeho trvalost. Z toho vyplývá nutnost společenské smlouvy, která „odstraní nepohodlí, jimž jsou [lidé v přirozeném stavu] vystaveni v důsledku nepravdělného a nejistého užívání moci, kterou má každý člověk a jež spočívá v trestání přestupků ostatních“. Z toho plyne, že „svoboda lidí podřízených vládě znamená, že nebudou podrobeni nestálé, nejisté a neznámé libovůli jiného člověka“. Podrobněji viz Hirschman 2000, str. 55 a následující.

11 Ostatně i F. A. Hayek říká, že „právo ve smyslu vynucených pravidel chování je nepochybně stejně staré jako společnost; pouze dodržování společných pravidel umožňuje mírovou existenci jednotlivců ve společnosti.“ (Hayek 1994, str. 74)

nímu faktoru se tržní principy uplatnily velmi pozdě. Ve feudální Evropě existovalo tradiční právo k obdělávání půdy (Toboso 2001, str. 777). Pokud toto právo někdo nevyužil, jeho půda byla přebrána jinými. Neexistoval způsob, kterým by se práva k půdě mohla převést na jinou konkrétní osobu. Existovalo pouze právo užívání, nikoliv právo směny či darování půdy¹². Ekonomiku, v níž základní výrobní faktor nemohl být obchodován, lze jen s obtížemi nazvat tržní.¹³

Později, se změnou institucionálního rámce a rozvojem trhů, byl nerozlučně spojen vliv státu. Vývoj trhů byl téměř vždy záměrně řízen státem, zvláště v prvních fázích kapitalistického rozvoje, a to i ve Spojených státech či Velké Británii.¹⁴

Tuto funkci státu nelze označit pouze za historickou. I dnes ve většině vyspělých kapitalistických ekonomik s dobře vyvinutými tržními systémy je stát na jedné straně spojen s vytvářením nových trhů vytvářením nových práv a povinností nezbytných pro jejich fungování, a na straně druhé upravuje již existující strukturu práv a povinností kvůli potřebě přizpůsobit tyto struktury novým podmínkám.¹⁵

Zajímavou zkušenost, která je dosud probírána v mnoha odborných textech, představuje transformace států střední a východní Evropy. Průběh transformace podle některých (Mlčoch 2000, Stieglitz 2003) ukázal, že dobře fungující tržní ekonomika se neobejde bez dobře fungujícího státu.

Zkoumání otázky správnosti předpokladu nadřazenosti trhu v neoliberální teorii není pouze hra teoretiků se slovy. Tento předpoklad velmi ovlivňuje způsob, jakým chápeme podstatu trhu a jeho rozvoj, stejně tak jako jeho vztahy ke státu a jiným institucím¹⁶. Dokud se nevzdáme tohoto předpokladu a nezačne-

- 12 Je až překvapivé, jak dlouho tento princip přetval. Např. v Rusku obecina (obecní pozemky) a periodické přerozdělování půdy fungovalo ještě na počátku 20. století (Pipes 1998).
- 13 Přechod od užívacího práva k vlastnickému právu a od cechovní regulace k tržním principům může být považován za jedno z nejzajímavějších období ekonomické historie, zároveň ale také jako jedno z nejobtížnějších a bídu vytvářejících historických období (srov. Toboso 2001), pokud před celkovým bohatstvím zohledníme velký počet lidí žijících v důsledku této změny ve velké bídě.
- 14 Žádný stát nedosáhl statutu industrializované země bez alespoň nějaké periody státní angažovanosti (snad s výjimkou Hongkongu). Jako příklady je možné uvést předchůdce sociálního státu v bismarckovském Německu, stavbu železnic v USA, poválečnou francouzskou průmyslovou politiku, švédskou podporu výzkumu a vývoje, poválečnou transformaci Rakouska, státem řízený rozvoj států v jihovýchodní Asii (viz Chang 2002). Problémem státní angažovanosti v rozvoji kapitalismu se zabývá sborník *The role of the state in economic change*. Jako většina sborníků obsahuje i tento příspěvky různé kvality, nicméně i zde lze najít podnětné články.
- 15 Jako příklad vytváření institucionálního rámce nových trhů lze uvést aktuální otázky spojené s mobilní telekomunikací, softwarem či službami poskytovanými po internetu. Jako úpravu existující struktury práv a povinností kvůli potřebě přizpůsobení se novým podmínkám lze uvést např. památkovou péči.

me rozvíjet teorii, která uvažuje trh, stát a jiné instituce na stejné úrovni, naše chápání funkce státu zůstane neúplné a velmi zkršené.

Závěr

Pokud jsem v názvu článku položil poněkud provokativní otázku, zda mají volný trh a bezhlavý rytíř něco společného, sluší se, abych ji v závěru textu zodpověděl, jakkoliv již čtenáři mohli odpověď vytušit – souvislost existuje. Bezhlavý rytíř stejně jako volný trh jsou pojmy bez vztahu k reálnému světu, jsou myšlenkovými konstrukty obdařenými jistými atributy, které je definují. Jakkoliv mohl dříve existovat dojem, že se jedná o záležitosti reálné a dosažitelné, dnes již většina ekonomů (a kastelánů) tuší, že se jedná o přesný pojem pro něco, co nikdy nebylo a nikdy nebude. Zda je to škoda či nikoliv, ponechávám čtenáři k úvaze.

Nebylo smyslem tohoto článku popírat principy, na kterých fungují trhy. Spíše bych chtěl vyzvat k obezřetnosti při používání některých pojmů, které se pro popis reálného světa nehodí a samy o sobě nemají velkou vypovídací schopnost.

Je možné, že leckterý z mých kolegů z ekonomických fakult po celé republice se mnou nebude souhlasit. A proto mi na závěr dovoluete jedno malé vyznání: jsem rád, že se díky institucionální a organizační podpoře univerzity mohu plně věnovat popularizaci moderních ekonomických myšlenek a nemusím přemýšlet o tom, jakým způsobem na trhu zhodnotit své texty jejich prodejem prospěchářskému, sebestřednému a neomezeně racionálnímu člověku z rodu *homo oeconomicus*.

16 V tomto směru se rozvíjí nejen institucionální ekonomie, ale i liberální proud ekonomického myšlení, který ustupuje od starších závěrů a promýšlí svá východiska do důsledků. Tak může být napadán koncept smluvního státu i ze strany některých libertariánů, kteří odmítají stát jako jurisdikci, která je finálním arbitrem řešení sporů a je obdařena právem zdaňovat. Pokusy starších liberálů, vycházejících z předpokladu primátu trhu a snažících se ospravedlnit existenci vlády pomocí konceptu explicitní smlouvy mezi vlastníky soukromého majetku, pro ně nebyly přesvědčivé. Někteří soudobí liberální myslitelé vidí jako řešení společnost organizovanou výhradně na základě vlastnických práv a absolutním respektem k soukromému majetku, přičemž nepřijímají argument nutnosti vlády, neboť žádná vláda nemůže být smluvně ospravedlněna, např. Hope 2006, str. 342.